

NECROPOLIS

Budapest, e maszkírozott monumentális tetem arcát megpillantani és vallomásra bírni olyan ünnepi lehetőség, amikor a múlt létértelmező funkciója tapasztalhatóvá válhat: esély, hogy a városra mint otthonra is tekinthessünk. Lábass Endre erre az elfeledett evidenciára figyelt fel. Életterünk sík díszleteiként kezelt utcái és házai nála ismét dimenzió-nális és életteli közelbe kerülnek. Míg a történelem a könyvekben mindig átférhető, elkülöníthető és megmagyarázható – azaz formálható anyag –, addig számára a városban mindez egyszerre és letagadhatatlanul eleven: osztódva és finomodva, erjedve és rohadva. Hajdani korok, stílusok, hiú és dicső szándékok kísértének itt a rájuk rakódott időtől megkopva és görcsbe rándulva. S eközben a erőző úgy mos lassan eggyé („örök jelen-né”) mindent, hogy a történelem ítélete alól már senki és semmi ne kaphasson felmentést.

Lábass szerencsére nem vádol és nem sajnálkozik, csak jegyez és fényképez. Könyve látszólag folytonos kóborlásainak hozadéka; csakhogy itt olyan folyamatos nyitottságról és érzékeny figyelemről van szó, ahol a csavargás már szertartás is. Zarándoklat a város ama észrevétlen zónáiba, amelyekre rátalálni tudni kell, mégha naponta közlekedünk is közöttük. Úgy tűnik, mintha mindezt véletlenszerűen tenné, de ilyet csak az tud elhitetni, aki már ösztönösen tudja, hol és miként kell benne eltévedni. Hogy végre megbocsáthatatlanul legyen látható az, ami csak elmaszatoltságában nyilvánvaló. Hogy a málló házfalak-ban, kilincsek ujjlenyomataiban mindenütt ott a generációk országnyi nyomorúsága. Hogy ami itt van, attól irreális, mert létező. – De mint minden romlás, a városé is a mélyből tör fel, pincék labirintusából: a gazdátlan múlt jól elzárt bűnjelének és hűséges mementóinak kimeríthetetlen tárháza. Olyan „afotikus övezetről” van szó, amely letagadott sor-sok, elfeledett történetek megelevenedő színhelye tud annak lenni, aki a tárgyakban nem kopott kellékeket, hanem tanúkat lát, s így a pince sem lomtár neki, de emlékek őrhelye. A pincebeliek – az „alattunk rétegződő korok” kövületei – haszontalan árvaságukban váltak eggyé, és ahol „egyre egyformább minden”, ott már semminek sincs külön-külön „aktualitása” – együttesen mégis a város stigmájává lesznek. Így ugyanarról a kárhozat-ról beszélnek a föld alatt a törött lavór, az iskolásfüzet, a kémrádió, a megsárgult fotók és az üvegnegatívok (melyeken „hadifoglyok végeláthatatlan sora” baktat időtlen törődött-séggel), mint a föld felett a zsinagóga üvegtelen ablaka, levelesládák üres névtáblái, az ide-alizáltságuktól szenvedő szobrok s a lomtalanítások iratkötegei (melyek „tisztetetlenül ontják a nyilasok, fasiszták, ávosok memoárjait” is). Vagyis e nemzetjelképező városban végül már „minden hely pincéhez hasonlíthat”. Mintha a talmi kirakatok és a fényár is csak azért lennének, hogy a közönnyel túrt pusztulás mind nyugodtabban és magától érte-tődőbb módon végezze munkáját. S hogy nem csak a berlini fal, de ez is „valóban botrány és perverzió, lassacskán nem is észleljük, ami azért veszélyes, mert így azt sem ismerjük immár föl, mi is volna a természetes” (Esterházy: Haza a magasban). Az ünnep ennek a természetesnek és megszenteltnek jelenbéli megidézése és megélése. Az erre való képes-ségünk elsorvadása (elsorvasztása) te-remthette azt a megváltatlan helyzetet, amelyre e könyv is figyelmeztet. Fotók, idézetek, dokumentumok váltakoznak költői víziókkal és

tényszerű leírásokkal, de mindez ugyanazon vonzalom (honvágy?) részvételi és irónikus megnyilvánulása. A cím is azt sugallja, a mű bukásunk ellenében született. Ezért dicsérő a beszéd mégis, dicsérő szavak nélkül. De amíg Lábass továbbra is rendületlenül járja pincétől padlásig a házakat, a remény is megmarad, hogy mindezek ellenére se lehessen igaz a látomás, miszerint: „Valaki a város összes leeresztett redőnyéről lekaparta a felirat első betűjét. Mindenütt ez olvasható: ÁRVA.”

(*Lábass Endre: Az ünnep; Magvető, 1987.*)

HAFNER ZOLTÁN